

ARALASH TA'LIMDA O'QITUVCHINING ROLI

Sobirova Moxira Rasulovna

BuxDPI Pedagogik ta'lim kafedrası o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada aralash ta'lim sharoitida o'qituvchining roli, uning yangi funksiyalari va zamonaviy ta'limdagi o'rni yoritilgan. An'anaviy yondashuvdan farqli ravishda, o'qituvchi endilikda motivator, yo'naltiruvchi, texnologik yordamchi sifatida maydonga chiqadi. Shuningdek, aralash ta'limni tatbiq etishdagi dolzarb masalalar va istiqbolli yo'nalishlar tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: aralash ta'lim, raqamli kompetensiya, pedagogik kompetensiya, guruh rahbari, fasilitator, o'qituvchi roli, texnologiyalari.

THE ROLE OF THE TEACHER IN BLENDED EDUCATION

Sobirova Mokhira Rasulovna

Teacher of the Department of Pedagogical Education
of BukhSPI

Abstract: This article highlights the role of the teacher in blended learning environments, their new functions, and their place in modern education. Unlike the traditional approach, the teacher now emerges as a motivator, guide, and technological assistant. Additionally, the article analyses current issues and promising directions in implementing blended learning.

Keywords: blended learning, digital competence, pedagogical competence, group leader, facilitator, teacher role, technologies.

РОЛЬ УЧИТЕЛЯ В СМЕШАННОМ ОБУЧЕНИИ

Собирова Мохира Расуловна

Преподаватель кафедры педагогического образования
БухГПИ

Аннотация: В данной статье освещается роль учителя в условиях смешанного обучения, его новые функции и место в современном образовании. В отличие от традиционного подхода, учитель теперь выступает в качестве мотиватора, направляющего и технологического помощника. Также проанализированы актуальные вопросы и перспективные направления внедрения смешанного обучения.

Ключевые слова: смешанное обучение, цифровая компетенция, педагогическая компетенция, руководитель группы, фасилитатор, роль учителя, технологии.

Oliy ta’lim tizimida “Blended learning” texnologiyasi (ya’ni, aralash ta’lim) jahon tajribasida ko‘plab muvaffaqiyatli amaliyotlar orqali sinovdan o‘tgan bo‘lib, u muayyan nazariy-metodik asoslarga ega. Rivojlangan mamlakatlarda bu yondashuv ta’lim sifatini oshirish, shaxsga yo‘naltirilgan yondashuvni kengaytirish va ta’lim jarayonini moslashuvchanlashtirishda samarali vosita sifatida qo‘llanilmoqda.

Mamlakatimizda esa “Blended learning” texnologiyasi nisbatan yangi hisoblanadi. So‘nggi yillarda bu borada sezilarli qadamlar tashlangan bo‘lsa-da, uning nazariy va amaliy asoslari hali to‘liq shakllanmagan. Shu sababli, qator mahalliy tadqiqotchilar tomonidan mazkur texnologiyaning milliy ta’lim tizimiga moslashtirilgan modellari, o‘qitish metodikasi, infratuzilma talablari va baholash mezonlari bo‘yicha izlanishlar olib borilmoqda. Ushbu izlanishlar natijasida, mamlakatimizda aralash ta’limni samarali joriy etish uchun ilmiy asoslangan, amaliyotga yo‘naltirilgan yondashuvlar ishlab chiqilishi kutilmoqda. Bu esa O‘zbekistonda oliy ta’lim sifatini yangi bosqichga olib chiqishga xizmat qiladi.

Raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi ta’lim tizimida tub o‘zgarishlarni yuzaga keltirmoqda. An’anaviy auditoriya mashg‘ulotlari bilan onlayn ta’limning uyg‘unlashuvi nafaqat dars shaklini, balki undagi ishtirokchilar – o‘qituvchi va o‘quvchining ham rolini tubdan o‘zgartirdi. Endilikda o‘qituvchi nafaqat bilim beruvchi, balki **murabbiy, yo‘naltiruvchi, fasilitator** sifatida namoyon bo‘ladi. Aralash ta’limni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun, eng avvalo, o‘qituvchilarning kasbiy tayyorgarligi, pedagogik va raqamli kompetensiyalari¹⁹ni oshirish zarur²⁰. Ko‘plab xorijiy tajribalar shuni ko‘rsatadiki, aralash ta’limda o‘qituvchining roli faqatgina dars o‘tish bilan cheklanmay, balki o‘quvchilarning faoliyatini muvofiqlashtirish, ularni kuzatib borish, individual yordam ko‘rsatish, raqamli vositalardan samarali foydalanish kabi ko‘p qirrali vazifalarni ham qamrab oladi. Bunday ikki yo‘nalishli (an’anaviy va virtual) muloqot shakli asosida tashkil etiladigan ta’lim jarayonida o‘qituvchi **asosiy pedagogik jarayon ishtirokchisi sifatida markaziy o‘rinda turadi**. O‘qituvchidan faqat fan bo‘yicha bilimga ega bo‘lish emas, balki:

- Virtual ta’lim muhitida **raqamli pedagogika**;
- **Axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan samarali foydalanish**;

¹⁹ Graham, C. R. (2006). Blended learning systems: Definition, current trends, and future directions. In *The Handbook of Blended Learning*

²⁰ Garrison, D. R., & Vaughan, N. D. (2008). *Blended Learning in Higher Education: Framework, Principles, and Guidelines*. San Francisco: Jossey-Bass.

– Talabalarni **rag‘batlantirish (motivatsiyasini kuchaytirish), yo‘naltirish va faoliyatini boshqarish** kabi kompetensiyalarga ega bo‘lishni talab etadi.

Shu sababli, aralash ta‘lim sharoitida o‘qituvchining roli quyidagi funksiyalar orqali yangicha talqinda namoyon bo‘ladi:

Guruh rahbari sifatida. O‘qituvchi nafaqat bilim beruvchi, balki **ta‘lim jarayonini tashkil qiluvchi va boshqaruvchi** sifatida guruhdagi talabalarning faolligini muvofiqlashtiradi. O‘quv resurslari, vaqt taqsimoti va baholash mezonlarini moslashtirishda rahbarlik qiladi.

Motivator sifatida. Virtual va aralash ta‘limda talabani o‘z-o‘zini o‘qitishga undash uchun o‘qituvchi **psixologik, axloqiy va didaktik jihatdan rag‘batlantiruvchi vositalardan foydalanadi**. Bu jarayonda talabani faol ishtirok etishga ilhomlantirish, o‘quv maqsadlarining dolzarbligini anglatish muhim ahamiyatga ega.

Faoliyat tashkilotchisi sifatida. O‘qituvchi o‘quv materiallarini **turli shaklda taqdim etadi**, amaliy mashg‘ulotlar va loyihalar orqali talabaning faol ishtirokini ta‘minlaydi. Bunda u:

- Yuzma-yuz va onlayn faoliyat o‘rtasidagi uzviylikni ta‘minlaydi;
- Talabalar o‘rtasida **hamkorlik va fikr almashinuvi muhitini yaratadi**;
- O‘quv natijalariga yo‘naltirilgan **metodik tavsiyalarni ishlab chiqadi**.

Aralash ta‘limda o‘qituvchining kasbiy tayyorgarligi muhim sanaladi. Aralash ta‘limning muvaffaqiyatli joriy etilishi o‘qituvchining pedagogik mahorati va zamonaviy ta‘lim texnologiyalarini to‘g‘ri qo‘llay olishiga bevosita bog‘liq. Shu sababli, quyidagi asosiy *pedagogik kompetensiyalar* alohida ahamiyat kasb etadi:

– **Integratsiyalashgan darslarni rejalashtirish kompetensiyasi** – o‘qituvchi o‘quvchilarning ehtiyojlari, mavzuning xususiyati va mavjud texnologiyalar asosida oflayn va onlayn darslarning uyg‘unlikda tashkil etilishini oldindan rejalashtiradi.

– **Interaktiv ta‘lim metodlarini qo‘llash** – aralash ta‘lim sharoitida “aqliy hujum”, “fikrlar almashinuvi”, “klaster”, “case-study”, “jamoaviy loyiha” kabi metodlardan foydalangan holda o‘quvchilarni faol fikrlashga undaydi.

– **O‘quvchilarga yo‘naltirilgan yondashuv** – har bir o‘quvchining bilim olish sur‘ati, o‘zlashtirish darajasi va qiziqishlariga mos o‘qitish strategiyasini ishlab chiqadi.

– **Reflektiv yondashuvni joriy etish** – o‘qituvchi o‘quvchilarni o‘z o‘qish jarayoni haqida o‘ylashga, o‘zini tahlil qilishga undovchi faoliyat turlarini (kundalik yuritish, baholash jurnallari, savolnoma) qo‘llaydi.

– **Muloqot va pedagogik etikani saqlash** – o‘qituvchi har bir o‘quvchi bilan ijobiy, ishonchli, madaniyatli muloqotni yo‘lga qo‘yadi, onlayn hamda oflayn sharoitda pedagogik etika tamoyillariga amal qiladi.

– **Mustaqil ta’limni qo’llab-quvvatlash** – o’quvchilarni mustaqil ravishda izlanish olib borishga, turli manbalarni tahlil qilishga yo’naltiradi, masalan, loyiha ishlari, onlayn topshiriqlar yoki ochiq ta’lim platformalari orqali.

2. Raqamli (axborot-kommunikatsion) kompetensiyalar

Zamonaviy raqamli vositalardan foydalana olish qobiliyati aralash ta’limning texnologik negizini tashkil etadi. Ushbu kompetensiya quyidagi elementlarni qamrab oladi:

– **Moodle, Google Classroom, MS Teams** kabi onlayn ta’lim platformalaridan samarali foydalanish;

– Video darslar, infografik materiallar, onlayn testlar va elektron darsliklar yaratish;

– Raqamli baholash vositalaridan (Kahoot, Quizizz, Google Forms) foydalanish orqali bilimlarni monitoring qilish;

– O’quvchilarni raqamli manbalarni tanlash va tahlil qilishga o’rgatish.

3. Kommunikativ va psixologik kompetensiyalar

Aralash ta’limda samarali muloqot va ijobiy psixologik muhitni yaratish o’quvchilarning motivatsiyasi va ishtirokini ta’minlaydi. Bu kompetensiyaga quyidagilar kiradi:

– Onlayn va oflayn sharoitda aniq, to’g’ri va madaniyatli muloqot olib borish;

– O’quvchilarning o’quv motivatsiyasini aniqlash va qo’llab-quvvatlash strategiyalarini ishlab chiqish;

– Stressga chidamlilik, o’zini boshqarish va o’quvchilarni emotsional jihatdan qo’llab-quvvatlash;

– Jamoada ishlash ko’nikmasi va ijobiy muhit yaratish.

Aralash ta’lim muvaffaqiyati o’qituvchining o’z kasbiy malakasini doimiy ravishda rivojlantirishi, yangi texnologiyalarni o’zlashtirishi va o’quvchilarga individual yondashuv asosida ishlay olishiga bog’liqdir. Shu bois, zamonaviy o’qituvchi o’zgaruvchan ta’lim muhiti talablariga moslashuvchan bo’lishi va uzluksiz o’z ustida ishlashi zarur. O’qituvchi auditoriya mashg’ulotlarini tashkil etishda aralash ta’limning o’ziga xos xususiyatlarini hisobga olishi muhim ahamiyat kasb etadi. Bu yondashuv talabalarning mustaqil ishlash samaradorligini sezilarli darajada oshiradi hamda ularning ta’lim jarayonidagi faolligini rag’batlantiradi. Amaliy va seminar mashg’ulotlari o’qituvchi tomonidan talabalarning tayyorgarlik darajasi, bilim va ko’nikmalari asosida individual yoki guruhviy shaklda tashkil etiladi. Ushbu mashg’ulotlarning asosiy xususiyatlari quyidagilardan iborat:

– **Moslashuvchanlik.** Mashg’ulotlarning shakli va mazmuni talabalarning o’quv ehtiyojlari va bilim darajasiga qarab o’zgarib turadi, bu esa ta’lim jarayonining samaradorligini oshiradi.

– **Faollik va interaktivlik.** Auditoriyada talabalarning faol ishtirokini ta’minlash uchun muhokamalar, guruh ishlar, case-study metodlari, loyihalar ustida ishlash qo’llaniladi.

– **Mustaqil o’rganishni qo’llab-quvvatlash.** O’qituvchi mustaqil ishlash uchun zarur bo’lgan o’quv materiallari va resurslarni oldindan taqdim etadi, shuningdek, talabalarni samarali mustaqil faoliyatga yo’naltiradi.

– **Shaxsiy yondashuv.** Individual yondashuv orqali talabalar bilimlari va ko’nikmalarining darajasi aniqlanadi, ularning zaif tomonlari bo’yicha qo’shimcha yordam ko’rsatiladi.

– **O’zaro fikr almashish va hamkorlik.** Guruh ichida va guruhlar o’rtasida muloqot va hamkorlik ta’lim jarayonining sifatini oshiradi, ijtimoiy ko’nikmalarni rivojlantiradi.

– **Teskari aloqa va monitoring.** Mashg’ulotlar davomida o’qituvchi talabalarning faoliyatini doimiy kuzatib boradi, ularning bilim darajasini baholaydi va kerak bo’lganda kursni moslashtiradi. Bu xususiyatlar asosida aralash ta’limda auditoriya mashg’ulotlarini tashkil etish nafaqat ta’lim sifatini yaxshilaydi, balki talabalarni mustaqil va samarali o’rganishga yo’naltirishga xizmat qiladi. Natijada, talabalar nafaqat nazariy bilimlarni egallaydilar, balki amaliy ko’nikmalarini ham rivojlantiradilar, bu esa ularning kelajakdagi kasbiy faoliyatida muhim omil bo’ladi.

Aralash ta’lim modeli ta’lim tizimiga yangi yondashuv va sifat bosqichini olib kiradi. Ushbu yondashuvda o’qituvchining roli an’anaviy bilim beruvchidan ko’ra kengroq va murakkabroq bo’lib, u ta’lim jarayonining dizayneri, yo’naltiruvchisi, kuzatuvchisi, motivatori hamda raqamli vositalarni samarali qo’llovchi mutaxassis sifatida namoyon bo’ladi.

Shunday ekan, aralash ta’limda o’qituvchining roli susaymaydi, aksincha, **yanada faol, mas’uliyatli va kompleks** tus oladi. Bu esa o’qituvchilarning kasbiy kompetensiyalarini doimiy rivojlantirish va yangilash zaruratini yuzaga keltiradi.

Adabiyotlar ro’yxati:

1. Binkley, M. et al. (2011), “Defining twenty-first century skills”, in Griffin, P., B. McGaw and E. Care (eds.), *Assessment and Teaching of 21st Century Skills*, Springer Netherlands, Dordrecht, https://doi.org/10.1007/978-94-007-2324-5_2.

2. V.L.Byrd and P.A.Asunda, "Using Evidence Based Practices and Learning to Enhance Critical Thinking Skills in Students Through Data Visualization," 2020 IEEE Frontiers in Education Conference (FIE), Uppsala, Sweden, 2020, pp. 1-9, doi: 10.1109/FIE44824.2020.9274157. [Using Evidence Based Practices and Learning to Enhance Critical Thinking Skills in Students Through Data Visualization | IEEE Conference Publication | IEEE Xplore](#)

3. Garrison, D. R., & Vaughan, N. D. (2008). *Blended Learning in Higher Education: Framework, Principles, and Guidelines*. San Francisco: Jossey-Bass.
4. Graham, C. R. (2006). Blended learning systems: Definition, current trends, and future directions. In *The Handbook of Blended Learning*
5. Hadiyanto, H., Failasofah, F., Armiwati, A., Abrar, M., & Thabran, Y. (2021). Students' Practices of 21st Century Skills between Conventional learning and Blended Learning. *Journal of University Teaching & Learning Practice*, 18(3), 07.
6. Дубина И.Н. Субъектно-личностные и социокультурные аспекты творчества: опыт контекстуального и терминологического различения // Поволжский журнал по философии и социальным наукам. – Самара, 2000. – № 7.
7. Voogt, J., & Roblin, N. P. (2012). A comparative analysis of international frameworks for 21st century competences: Implications for national curriculum policies. *Journal of Curriculum Studies*, 44(3), 299–321.
<https://doi.org/10.1080/00220272.2012.668938>
8. Isaksen, S.G., Dorval, K.B., & Treffinger, D.J. (2011). *Create Approaches to Problem Solving: A Framework for Innovation and Change 3rd Edition (3rd ed.)*. Sage Publication, Ins.
9. K-12 Blended Teaching A Guide to Personalized Learning and Online Integration Charles R. Graham, Jered Borup, Cecil R. Short, & Leanna
10. Pardede, P. (2020). Integrating the 4Cs into EFL Integrated Skills Learning. *Journal of English Teaching*, 6(1), 71-85.
11. Shan, S., Li, C., Shi, J., Wang, L., & Cai, H. (2014). Impact of effective communication, achievement sharing and positive classroom environments on learning performance. *Systems Research and Behavioral Science*, 31(3), 471-482.
12. Supena, I., Darmuki, A., & Hariyadi, A. (2021). The Influence of 4C (Constructive, Critical, Creativity, Collaborative) Learning Model on Students' Learning Outcomes. *International Journal of Instruction*, 14(3), 873-892
13. https://www.researchgate.net/publication/378853042_AUDITORIYA_MAS_HG'ULOTLARDA_TALABALARNING_IJODIY_FAOLIYATINI_TAKOMILLA_SHTIRISH_IMKONIYATLARI
14. https://www.researchgate.net/publication/378908509_ZAMONAVIY_TA'LI_M_TIZIMIDA_BLENDED_LEARNING_TEXNOLOGIYASI?tp=eyJjb250ZXh0Ijtp7InBhZ2UiOiJwcm9maWxliiwicHJldmlvdXNQYWdlIjpudWxsLCJwb3NpdGlvb2I6InBhZ2VDb250ZW50In19